

A következő fejezetben a gazdagon bemutatott és értelmezett kemény adatokból fakadó eredmények összefoglalóját találjuk meg, pontokba szedve. A záróban megállapítást nyer, hogy Csík keresztény társadalmának magától értetődő értékrendje van, melyben mint természetes közegben élnek az emberek. Fejes Ildikó reménységét fejezi ki, hogy elemzése hasznos segítséget nyújt a térségért cselekvő hatóságoknak is. A kötet végén a forrásjegyzéket, az

ábrák és a táblázatok címeit, illetve az adatgyűjtéshez szolgáló kérdőív teljes, szerkesztett szövegét találjuk.

Azt, hogy a könyvben a gondosan követett szociológiai módszertan vagy az adatértelmezés közérthetősége a lenyűgözőbb-e, nehéz eldönteni. A gazdag adatközlés mellett a kötet megőrizte olvasmányosságát is.

Máté István

Az újszékelyi unitárius egyházközség története

Vass Erika: Az újszékelyi unitárius egyházközség története a források tükrében. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közalapítvány, Szentendre 2016. 235. old.

Dr. Vass Erika a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Skanzen) muzeológusaként több ízben végzett terepkutatást Erdély különböző falvaiban 2006-ban, amelyek a múzeumi keretek között létrejövő Erdély tájegység előkészítő néprajzi-építészeti munkálataihoz kapcsolódtak. Az Erdély épületegyüttes előzetes koncepciójának kidolgozásakor jelentős kérdésként merült fel, hogy melyik felekezethez tartozó központi szakrális épület kerüljön a múzeum Erdély tájegységébe. Buzás Miklós főépítész és Vass Erika javaslata az volt, hogy mindenképp egy eredetileg is unitárius templomnak épült erdélyi templom másolatát építsék föl a múzeum Erdély tájegységében. Mindezt azzal indokolták, hogy az unitárius vallás bölcsője a 16. század közepén Erdély volt, emiatt ennek a vallásnak specifikusan „erdélyi” gyökerei vannak. Ennek szellemében végzett Vass Erika terepkutatásokat a következő falvakban: Csekefalva, Fiafalva, Nyárádgálfalva, Székelyszentmiklós és Újszékely. Vass Erika ezen települések unitárius templomainak iratait is áttekintette, amelyeket a helyi parókiákon, illetőleg a Magyar Unitárius Egyház Kozszvári Gyűjtőlevéltárában talált meg. A szerző legfőbb szándéka az volt a források

tanulmányozásával, hogy mélyebb és árnyaltabb ismereteket szerezzen a helyi unitárius gyülekezet életmódjáról, amelybe beletartoztak a hétköznapok, ünnepek és az építkezésre vonatkozó ismeretek is.

Vass Erika *Az újszékelyi unitárius egyházközség története a források tükrében* című kötetében az utóbb említett egyházi források segítségével tárja fel az újszékelyi unitárius egyházközség működését, társadalomszervező, közösségformáló erejét, mentalitását, építkezéseit és egyházas szokásait.

A könyv első felében a szerző ismerteti a település elhelyezkedését, történetét, társadalmát, etnikai és felekezeti jellemzőit, az áttekintett történeti forrásokat. Ami a történeti forrásokat illeti, a szerző főként 18. századi és 19. század eleji vizitációs jegyzőkönyveket tanulmányozott, de számadáskönyveket, vagyonleltárakat, presbiteri jegyzőkönyveket is áttekintett. Ezenkívül Raffaj Domokos lelkész 1884-es és 1910-es datálású munkái jelentős források a szerző számára, hiszen ezekben Újszékely település egyházközségének történetéről és életéről olvashatott, valamint a szerző külön kiemeli szövegében, hogy Raffaj Domokos közel 70 esztendő-t élt a településen, írása nem csupán adathalmazok összessége, hanem

Ágoston-Szűcs Brigitta (1989) – muzeológus (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre), doktorandus (Kozszvári BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet), brigi.szucs@gmail.com

személyes benyomásokkal, történetekkel is kiegészül, ráadásul olyan források tartalmát örökítette meg benne, amelyek mára már megsemmisültek. A szerző Raffaj Domokos munkáját Jan Assmann kulturális emlékezet elméletével hozza összefüggésbe, miszerint „az adott kort reprezentáló adatok felejtéstől való megóvásának és ezért írásban való megörökítésének szándéka az időben megmaradás érzetét nyújtja” (19.), valamint „a múlt történései közül Raffaj Domokos által kiemelt részletek (pl. az unitáriusok megmaradása és saját templom építése, vagy elszakadás az alsóboldogfalvi unitárius eklézsiától) is ilyen emlékezési alakzatok, amelyek ünnepi alkalmakon kerülnek középpontba, és bevilágítják a mindenkori jelent” (uo.).

Vass Erika kutatása során nem csupán történeti forrásokra hagyatkozott, hanem ezzel párhuzamosan az újszékelyi lakosokkal interjútt készített, meglátogatta őket otthonaikban, bepillantást nyert terepmunkái során a hétköznapi és ünnepi életükbe egyaránt. Megfigyelőként számos alkalommal vett részt a helyiek vallási, gyülekezeti eseményein is, amelyeket gazdag fotó- és videóanyagon keresztül örökített meg. Ennek köszönhetően a kötetben számos színes, terepen készült fénykép láthatunk illusztrációként.

A kötet további részében a szerző főként az utóbb említett történeti iratok tartalmát adja közre. Elsőként Raffaj Domokos által írt egyházköri jegyzőkönyv (1884) kerül bemutatásra, amelyben olvashatunk a falu múltjáról, történetéről, a templomépítésről és többek között azokról a személyekről, akik az egyház mind szellemi, mind anyagi gyarapodásához hozzájárultak: pl. pénzt, terményt, földet vagy egyéb tárgyat ajándékoztak az egyházközösségnek. A forrásközlésben jól látszik, hogy a lelkész fontosnak tartotta, hogy az egyes munkálatok, valamint a gyülekezeti élet eseményei kapcsán pontos neveket közöljön, ennek köszönhetően a könyv olvasása közben gyakran találkozunk részletes névsorral, amely a szerző vélekedése szerint is a közösség összetartó erejét tükrözi.

A könyv következő részében, amelyet már Raffaj Domokos fia, Károly fejezett be édesapja nevében,

az egyházközösség további történetéről olvashatunk, egészen 1910-ig terjedően. Ebben a fejezetben több adat olvashatunk például az oktatási, iskolai kérdésekről, intézkedésekről. Ezt követően Vass Erika Újszékely történetéről ír, történeti forrásokra (például közgyűlési, vizitációs, gondnoki, számadási és számadásos jegyzőkönyvek stb.) támaszkodva.

Külön figyelmet érdemel a kötet azon két fejezete, amelyek a templomról, annak berendezéséről, valamint a népi vallásosság forrásokban megjelenő elemeiről szólnak. Ebben a két fejezetben a szerző nemcsak szakirodalmi és történeti forrásokra hivatkozik, hanem saját jelenkori kutatásainak megállapításai, észrevételei is helyet kapnak (pl. azok a következtetései, amelyeket a gyülekezet idős tagjaival folytatott beszélgetések alapján vont le). Ennek fényében olvashatunk a templom minden kis részletéről: szerkezetéről, ajtajairól, festett épületelemeiről, padjairól, szószékéről, orgonájáról, kőkerítéséről, úrasztaláról (annak megterítéséről is), textíliáiról, harangjairól. Továbbá a helyi gyülekezet vallásosságának múltjáról és jelenéről, valamint népszokásairól is számos érdekes információt is megtudunk: pl. az istentiszteletek rendjéről, az úrvacsorai borról, a napok megnevezéséről, a egyes házasságokról, az asszonyavatásról, a kereszteletről, a konfirmálásról, a temetésekről, a halottak napjáról, a nagypéntekről, az imádságokról és a jégverésekre való megemlékezésekről.

Az utóbbi fejezetek tartalmát a lapok szélén elhelyezett címszavak teszik áttekinthetőbbé és közelebbé. A könyv számos archív, illetőleg jelenben készített fényképpel válik élvezhetőbbé, informatívabbá és színesebbé. Különösen fontosnak tartom azokat a fényképeket kiemelni, amelyeket a szerző készített a jelenkori egyházközösség tagjairól, például külön fotó jelenik meg az ünnepség szervezésében segédkező asszonyokról. Ennek köszönhetően a kötet valójában nemcsak a tudománynak íródott, hanem azon közösség tagjainak is, akikről és akiknek a felmenőiről és szülőhelyéről szól ez a könyv.

Összefoglalásként elmondható, hogy a könyv egy unitárius székely falu, Újszékely történetéről, egyházközösségének társadalmáról és annak működéséről szól, amelyek azt mutatják és érzékeltetik, hogy az

egyházközösségnek milyen erős társadalom-, közös-
ség- és identitásformáló ereje van. Továbbá Raffaj
Domokos lelkész példája alapján jól kirajzolódik az,
hogy a közösség élén lévő lelki vezetőnek milyen
fontos szerepe van a közösség összetartozás-tudatának

és -érzésének kialakításában és megerősítésében,
amelynek köszönhetően számos történelmi nehéz
helyzetből képes megerősödni és megújulva kikerülni.

Ágoston-Szücs Brigitta

A populáris íráshasználat egy jelenkori példája

Újvári Anna: „... én szeretem azt úgy átadni, hogy mások is olvassák”.

Tanulmány kíséretében közzéteszi Tamásné Szabó Csilla.

Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2019. 222. old., 39. fénykép,

DVD-melléklet (Emberk és kontextusok 16.)

A kötet egy kalotaszegi asszony, Újvári Samuné Szép Anna (sz. 1942) versírói habitusát követi nyomon, ezáltal egy lokális közösség, a Kolozs megyei Szucság vershasználati szokásai is betekintést nyújt. A 2008-ban indított *Emberk és kontextusok* sorozat 16. köteteként a magyarvistai András Erzsi Erdei (1. kötet, gondozta Ambrus Judit, 2008), a mezőkeszűi Kiss Dániel (5. kötet, gondozta Bajkó Árpád, 2010), a mezőköbölküti Nagy Julianna (7. kötet, gondozta Ozsváth Imola, 2012) kéziratos életművét, továbbá egy sáromberki férfi önéletírását (2. kötet, gondozta Vajda András, 2008), illetve a Maros menti település populáris írásbeliségét (9. kötet, Vajda András, 2013) részletesen láttató és átfogóan tárgyaló korábbi forráskiadványok sorát gyarapítja. Címével, a sorozat említett kötetéből négyhez hasonlóan, a népi verselő egy figyelemre méltó gondolatát hangsúlyozza: „... én szeretem azt úgy átadni, hogy mások is olvassák” (vö. *i. m.* 161, lásd még DVD-melléklet, 6. interjú, 5' 46"-tól 5' 50"-ig).

A kéziratos életművet a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület nyelvész munkatársa, dr. Tamásné Szabó Csilla (sz. 1968) kutató, nyelvtudományi szakíró és szerkesztő gondozta, majd tette közzé. Újvári Anna populáris írásgyakorlatáról 1995 nyarat követően, a nádásmenti falu református lelkészének nejeként szerzett tudomást, fokozott figyelmet 2008 után fordított rá.

A téma iránti elköteleződésében, egyrészt az *Emberk és kontextusok* sorozatindító kötetének (*Kedvemre való, hogy meséljek*. S. a. r. Ambrus Judit. Marosvásárhely. 2008) és a sorozatszerkesztő dr. Keszeg Vilmos egyetemi jegyzetének (*Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Kvár 2008. NEJ, 3.) megjelenése, másrészt az egy évvel korábban napvilágot látott helyi monográfia (*Szucság hét évszázada*. Szerk. Antalné Szép Ildikó-Bán Mária. Kv. 2007) hiányosságai játszottak meghatározó szerepet (lásd *i. m.* 175).

A különböző erdélyi és magyarországi fesztiválokon, népzene- és néptánc-találkozókon otthonosan mozgó Panni néni táncudására már mások is felfigyeltek (lásd pl. Gyémánt-Csontos Livia: *A tánc egy szucsági asszony; Újvári Anna életében*. Szakdolgozat. Nyíregyházi Egyetem. 2010. [Kézirat]; Fekete Réka – Ferencz Csaba: *Forrásvidéken*. Beszélgetések erdélyi adatközlőkkel. Sepsiszentgyörgy. 2013. 32–35, vagy *Szucsági táncok*. Gyűjt. Ivácson László – Orza Călin. Sepsiszentgyörgy 1995. 11'56". <http://www.folkmedia.ro/media/741/>), népi költőként azonban most emelődött be a szakmai, így a helyinél, illetve a regionálisnál tágasabb érdeklődés homlokterébe.

Az alkalmi szerzőként ismert népi verselő „egyéb-ként rendezetlen” (*i. m.* 189.) irattárából a forráskiadvány első felében (11–149.) négy, ún. „tiszta” füzet és néhány különálló kéziratos lap szövegeanyaga – zömmel